

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд на тема:

ИЗКУСТВО И ПОЙЕЗИС. ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗА И ФИЛОСОФСКА ФИГУРОЛОГИЯ.

ОПИТИ ПО ЕПИСТЕМОЛОГИЯ НА ОСНОВАНИЯТА НА ТЕОРИЯТА НА ИЗКУСТВОТО

на доц. д-р Боян Манчев

за присъждане на научната степен доктор на науките
в професионално направление

8.1. Теория на изкуствата, професионално направление 8. Изкуства
от проф. доктор на изкуствознанието Благовеста Иванова

определена като член на научното жури със заповед № 3-РК-219/20.04.2022 г. на Ректора
на Нов български университет

Д-р Боян Манчев е доцент в направление 2.3 Философия, към Департамент „Изкуствознание и история на културата“ в Нов български университет (от 2021 към Департамент „Изящни изкуства“), гост-професор в Берлин, САЩ и Токио, има преподавателска практика в Софийския университет. Той е член на редица редколегии и редакционни съвети на български и чуждестранни издания, на международната организация на художествените критици (АІСА), организатор е на научни форуми и е познат в научните среди като изключително динамична личност, което е основание за неговата активна позиция не само на учен, но и на практик.

Представеният дисертационен труд за присъждане на научната степен доктор на науките в професионално направление „теория на изкуствата“ е с капитален характер в областта на философията, теорията на изкуството и културната история. В него е изследвана епистемологията на основанията или полето на културно обособени практики и респективно – на понятията, чрез които това поле се идентифицира. Трудът представлява разкриване на структурната и генетична значимост на категориите, които можем да дефинираме в няколко групи - **пойезис, образ и изкуство; aisthesis, alloiosis и образ; образ, фигура и понятие**. Разгърнатият структурно-генетичен анализ е последван от изследването на формирането и трансформацията на модерните значения на понятията за изкуство и философия, респективно – на културните измерения и границите на свързаните с тях практики, както и на преплетената им комплексна траектория.

Целта на изследването е да се разкрие иманентното действие на философските понятия и концепции в художествените творби, както и ролята им за структурирането на самата идея за изкуство. Целта предполага взаимен “огледален” поглед от изкуството към философията (и обратно), изследването и значимостта на моделите, определяни като “художествени”, за изграждането на практиката, прогресивно обособила се под определението “философия”. Поставените задачи са свързани с времето разгръщане за ролята на творчеството във философията за формирането на модерната идея за изкуството и оформят целта.

Методологическата рамка на дисертационния труд е определена като **епистемология** (значението, изследването) **на основанията** или историческа онтология (историческо битие) на образа и изкуството, което представлява изследване на общите основания, на началното формиране на поле на културно обособени практики и на понятията, чрез които това поле се идентифицира.

В труда образът е основна категория и той е изведен като „червена нишка“, както в полето на изкуството, така и от гледна точка на неговото възприятие и обяснение във възгледите и трудовете на редица антични и ренесансови философи, а също и в изследването им в творчеството на водещи теоретици от средата на миналия век – български и чуждестранни. По този начин е създадена пълна картина за проблема и се осъществява открояването на възгледите на автора на дисертационния труд. В дисертационния труд е развита идеята за образите като поетическо ядро, което е в основата не само на репрезентацията на света, но и на експериментирането с възможни образи на свят. Тоест, тук образът придобива статута на онтогоничен агент.

Бих казала, че отношението между философия и изкуство е избягвано от изкуствоведите в определена степен и в по-малка степен от философите. Ето защо с теоретичните си постижения трудът запълва едно недостатъчно разработено поле в теорията на изкуството в България и в теорията на изкуството въобще. Той се опира на вече публикувани – признати и цитирани в научната литература изследвания на автора, както и на непубликувани до този момент такива.

В традиционно-исторически аспект дисертационният труд представя един широк прочит на историческото познание, погледнато през философската призма на развитието на теориите за произхода на образа, неговите основания, приложимост, значение и създаването на ново познание. От друга страна са разгледани историческите натрупвания на прочитите на времето, в които рефлектира познанието на отделните исторически епохи. Критическият план по отношение на прочита на отделните автори е дълбоко заложен в труда (част „Модерната система на изкуствата“ и модерната идея за изкуство).

Съчиненията, които съставляват трите части на труда, са вече публикувани и са доразвити в дисертационния труд. Негова основа представляват **студията** *“Другият произход на изкуството”* [« L'autre origine de l'art » in Boyan Manchev, Jean-Luc Nancy, Federico Ferrari, Tomás Maia et al., PERSISTÊNCIA DA OBRA II: ARTE E RELIGIÃO / PERSISTANCE DE L'OEUVRE II : ART ET RELIGION (sous la dir. de Tomás Maia), **Lisbonne**, Documenta, 2021, 2021] и **книгите** *“Изменението на света. За една радикална естетика”* [L'altération du monde. Pour une esthétique radicale, **Paris**, Éditions Lignes, 2009 / 2020] и *“Новият Атанор. Начала на философската фантастика”*, **София**: Метеор, 2020. (2020). Издаденото в Париж изследване не е идентично със съответната част на дисертационния труд. Основателно и неизбежно в труда са доразвити някои идеи в неговия контекст за да бъдат постигнати неговите цели. В трите взаимно свързани части на дисертационния труд се състои и неговия комплексен подход за поставянето и развитието на философските категории като познаване на света, неговата интерпретация и изследването му чрез създадените образи, които всеки от разглежданите философи познава или има представа за тях.

Дисертационният труд има цялостен, единен и балансиран характер и се състои от два раздела (**корпус**, 222 с. и **разработки**, състоящи се от 168 с.). Във втория раздел са самите автори **разработки** – трудовете: ПЪРВА ЧАСТ: Светът като задача. Философски разум и поетическа лудост; ВТОРА ЧАСТ: Новият Атанор. Начала на философската фантастика; ТРЕТА ЧАСТ: Изменението на света. За една радикална естетика (L'altération du monde. Pour une esthétique radicale).

Във връзка с моята задача – становище ще анализирам първи раздел: КОРПУС. Той обхваща три части.

В първата част „ИЗКУСТВО И ПОЙЕЗИС. ОБЩА ПОЙЕТИКА И ТЕОРИЯ НА ИЗКУСТВОТО“ за създаването доказателства за изложените тези, ясно е очертан собственият прочит на доц. Боян Манчев на редица художествени произведения. Той е съпоставен с критично анализирани прочити на трудовете на теоретиците на изкуството чрез техния възглед за отделни и различни философски категории. Първата част поставя въпроса за историческата и структурната значимост на понятието пойезис за художественото творчество и съответно изкуство, на първо място в контекста на философията и художествената практика на Ренесансовия хуманизъм. Тя има епистемологично-изкуствоведска ориентация. Посветена е на възгледите на Кант и Новалис.

Във втората част „ПРИНЦИПИ НА ФИЛОСОФСКАТА ФИГУРОЛОГИЯ“ доц. Манчев въвежда **термина фигуурология** за да обозначи експерименталния метод на четене, който се основава на критическия потенциал, както и на интерпретативното мобилизиране на фигурата-субект. Забележително и приносно е, че тази негова и в същото време новаторска постановка е последвана от млади български изследователи. За да създаде понятието той изследва и обобщава историко-филологическите изследвания на Ерик Ауербах, Лаку-Лабарт и др. (които от своя страна обобщават и деконструират предишни изследвания, напр. на Ницше и Хайдегер (анализ на Gestalt като модус на „Ge-stell“), Мишел Герен (според автора, най-вероятно изобретател на понятието „фигуурология“), Делюз и Гатари („концептуален персонаж“). Фигуурологията е схваната като създаване на (образ на) свят. Предположено е, че тази нова форма на про-концептуална консистентност води към прогресивното автономизиране на айстетическото поле или **за организиране на опита и на представите за света чрез система от образи**. Под това понятие той разбира понятието „фигура“, респективно „фигуурология“ за да дефинира смисъла, естетиката и действието и присъствието на фигурата в семантиката на творбата. Втората част е посветена на организирането на опита и представите за света чрез система от образи, което е свързано с принципите на философското знание и/или създаването на образ или свят. В нея е изследвано създаването на устойчиви образи и фигури, които придобиват концептуална значимост и художествената практика. Разгледани са идеята за фигура, генезисът на понятието и историческата семантика като е фокусирано върху латинските текстове в труда на Ауербах, който от своя страна коментира Варон, Цицирон, Овидий и Лукреций.

Трета част „ПРОИЗХОДЪТ НА ИЗКУСТВОТО, ИЛИ СТАВАНЕТО-ДРУГ НА СВЕТА“ е посветена на философията на образа. Той е разгледан като антропологически, културен и художествен феномен. Също така е изследвана появата на идеята за образ и последвалото я прогресивно изграждане на философско, психо-физиологическо и естетическо понятие за образ. В тази част е развита идеята за образите като пойетическо ядро, което е в основата не само на познанието и представянето на света, но и на експериментирането с възможни образи на свят. Частта е експериментална и в същото време експериментаторска. Анализирани са фигурата в конвенционалния смисъл като фигура-обект в литературен текст или пластична творба, а също така и фигурата като критически инструмент, който създава възможност за интерпретации. Въведен е терминът фигуурология, който е използван за обозначаване на експерименталния метод на четене.

Заклучителната част на дисертационния труд поставя въпроса за образа като онтологическа матрица на философското понятие. В нея структурирането на про-(онто-)логическия порядък на гръцката философия от Анаксимандър и Хераклит до Аристотел и

Епикур е първи предмет на философската фигуурология, схваната в труда като принципи на философското знание и/или създаване на (образ на) свят.

Авторът е оформил приносите си в 6 пункта, които убедено и напълно приемам. Като **особено значими** за развитието на изкуствознанието и философията сред тях, приемам предложената **перспектива за разработване на изследователското поле на философията на образа и модела на философската фигуурология, имащ двойната функция на епистемологичен инструмент и метод на четене и интерпретация на образи**. Считаю, че изведените приноси от труда допринасят за развитието както на философската мисъл в България, така и на теорията на изкуството. Приложимостта им е неоспорима, което е отразено в цитиранията на посочените трудове на доц. Боян Манчев.

В Приложение: Изображения към Първи раздел, ПЪРВА ЧАСТ са представени 27 изображения. В текста на изследването те са анализирани към неговите съответни части. По този начин връзката между философския текст и изкуството се превръща в ясно демонстрирано изследователско поле. Техният подбор в хронологическите граници между XV и XVIII в е осъществен по начин, който ясно визуализира сложно преплетената траектория между изобразяването на философски категории в образи и съответно философското познание в изкуството. Този бифокален поглед е съществено полезен за сложното гранично и същевременно неизменно свързано познание между изобразителното изкуство и философията. В практически план той би могъл да бъде осъществен като учебен методически курс по теория и философия на изкуството.

Приложени са **138 цитирания** в научни издания – сборници и списания, а също така и в специализирани он-лайн издания, благодарение на които изложените тези достигат до голям и по-широк брой читатели. Последното е особено необходимо поради специфичността на разглежданата от него материя. Голяма част от направените цитирания са в чуждестранни издания. Те допринасят за разпространението на българската изкуствоведско-философска мисъл като поставят доц. Манчев сред малкото изследователи в областта между изкуството и философията.

Авторефератът отразява корпуса на дисертационния труд. В него идеята и изследването са синтезирани на високо философско равнище.

Препоръки. На базата на дисертационния труд е полезно въвеждането на учебна дисциплина или семинарни занятия в областта на философския прочит на темата за изобразяването на философските категории в изобразителното изкуство. Това би довело до развитие не само на историко-философското познание у студентите в академичното направление, но и до обогатяването на тяхното мислене в сферата на познаването на семантиката на образа.

Заклучение. В заключение приемам, че трудът е приносен за теорията на изкуството като един от малкото подобни такива в България. Той е новаторски и иновативен, разработен е на високо теоретично равнище, необходим за теоретичите на изкуството, а приложимостта му личи от цитирането на млади автори. Приносите са явни, което е изразено от дълбоките философски анализи и са неоспорими.

Във връзка с всички мои съображения убедено гласувам на Боян Красимиров Манчев да бъде присъдена научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 8.1 Теория на изкуствата.

25.07.2022 г.
Париж

Проф. д. изк. Благовеста Иванова